
Könyvszemle

Vadas Gyula – Veress Albert:

Az ördög cimborája (The Devil's Chum)

Státus Kiadó, Csíkszereda, 2012
303 oldal, 40 RON
ISBN 978-606-805258-8

Néprajzusként szólok két más területen munkálkodó tudományos kutató – dr. Vadas Gyula, pécsi orvosi szociológus és dr. Veress Albert, csíkszeredai pszichiáter főorvos, az orvostudományok doktora – könyvéről, mivel az általuk kutatott térségben magam is otthonosan járok immár több mint 40 éve az emberi sorsfordulók – születés, házasság, halál, nemiség – népi kultúrájának kutatása céljából. Valamennyi egyformán közel áll hozzám, hiszen az emberi lét, benne a székely magyar világ- és életszemlélet amúgy is soha el nem érhető teljessége csonkulna, ha bármelyikkel is kivételeznék. Kilenc könyvet szántam nekik, de nem állíthatom, hogy elértem eme népi alkotmány teljes mélységét. *Az ördög cimborája* című könyv megjelenésével a két szerzőpáros egészen különös szellemi provokációt jelentett számomra: arra kényszerített a szó legnemesebb értelmében, hogy kézbe vegyem az elmúlásnak, halálnak szentelt könyvemet,¹ hogy szembesítsem az öngyilkosságra vonatkozó (nem is kevés) néprajzi lapokat két más tudományterület kutatóinak ugyanarról a témakörrel írt könyvével.

Eszmei találkozásunk legegőbb a könyv címét adó kifejezés körül történt: az ördög cimborájánál. Metafora, de súlyos stigma is, amit ha a népnyelv rásüt valakire, holtában is, a hátramaradottaknak éltükben is pirítja az arcát. A közösségi emlékezet évtizedeken át számon tartja. Ez a népi vallásosságból, az ördög középkori képzetéből kialakult szankció azonban egy végkifejtet. A szerzőpáros túllát az öngyilkosság morális tényén: az öngyilkosság sokkal összetettebb ok és okozati összefüggéseinek rémére keresi a választ egy székelyföldi régió (de nemcsak) horizontális és vertikális dimenziójában. Ebben látom könyvük, kutatásuk első erényét. Annál is inkább, mivel a

¹ Balázs, L. (1995/2015). *Menj ki én lelkem a testből... Elmúlás és temetkezés Csíkszentdomokoson*. Csíkszereda: Pallas-Akadémia Kiadó.

problémakör továbbra is félelmetesen aktuális: „*Sajnos Székelyföldön a legmagasabb az öngyilkosság előfordulása*” – írja a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógy-szerészeti Egyetem egyik professzora (2016. április 23.).²

Második érintkezési pontunk a hagyományos közösségek értékrendjében található, amit azért tartok fontosnak szóvá tenni, mert a legnépesebb társadalmi rétegről van szó. Az „ördög cimborája” itt azt jelenti, hogy valaki deviáns tettel csökkentértékűvé lett, kilépett az emberi cimboraság köréből, hátat fordított neki és a rúttal, a gonosszal, az istenség opponensével „vegyült” cimboraságba. Az, amit én lokális szinten, tényszerűen láttam, Vadas és Veress könyve halmozottan tálalja: rávilágít arra, hogy a harmadik nagy sorsfordulóval szembeni deviancia, az öngyilkosság, mennyire összetett és bonyolult, mennyi problémát felvet az egyetemes műveltség, a népi kultúra szintjén egyaránt. Ezt csak fokozza az a tény, hogy eme emberi lépést, ennek nagy titkát más-más szempontból, nemcsak a néprajz (sőt, talán ez a legkevésbé), hanem a pszichológia, pszichiátria, teológia, kriminalisztika, statisztika, népi vallásosság stb. is tanulmányozza. Az öngyilkosság ténye lelki és spirituális szinten óriási dimenziót nyert a magyar társadalomban, közgondolkodásban. Még a természet, a kozmikus világ sem marad közömbös az öngyilkos tettel szemben. Erre a tipikus példa – öngyilkosság és a természet viselkedése – az egész magyarság körében ismert, mi több, néprajzosok sora, nagy íróink, költőink is (Jókai Mór, Petőfi Sándor, Szendrey Zsigmond, Vajda János, Mikszáth Kálmán, Bod Péter stb.) gyakran szóba hozzák (lásd, a 23–31. old.). Vajon – kérdezem –, a magyar (de nemcsak) közhiedelem szintjén a szokatlan meteorológiai jelenségek és valakinek az öngyilkossága közötti ok és okozati összefüggés állítása, illetve feltételezése véletlen-e? Vagy éppen érzékeltetése annak, hogy a magyarság lelkileg hajlamos és fokozottan érzékeny az öngyilkosságra. Akár kozmikus arányokban is értelmezi. (A könyv másik érdeme a meditációra való készítés.)

Harmadik találkozási pontunk a krízisállapotra vonatkozik. Minden halál kisebb vagy nagyobb döbbenetet vált ki, érzéseket indít el bennünk, de az öngyilkos halála a kérdések sokaságát is elindítja, ok és okozati összefüggéseket keres a tette: hipotézisek változatait próbálja megfogalmazni. Ebben jeleskedik a folklór, ami a pletyka által – mert nincs egyértelmű hivatalos információ – a közösségi lelkiállapotot, közítéletet tükrözi.

Ezen a gondolatmeneten kívánom érzékeltetni és kiemelni Vadas Gyula és Veress Albert nem mindennapi tudományos vállalkozását, mert *Az ördög cimborája* című könyvükkel választ keresnek arra a kérdésre, hogy MIÉRT? Mert ez a kérdés uralja az öngyilkosság tettét, egyéni és közösségi szinten egyaránt. Lehet-e választ találni arra, ami többségében személyes és mélyen

² http://www.emeogysz.ro/esemenyek/U26/U26_abstr.pdf